

Andrzej F. Dziuba

"Homo religiosus :
podmiotowo-personalistyczne ujęcie
fenomenu religijnego", Józef
Kraśiński, Sandomierz 2002 :
[recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 40/2, 173-176

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

OMÓWIENIA I RECENZJE

Studia Theologica Varsoviensia
UKSW
40 (2002) nr 2

Ks. Józef Krasieński, *Homo religiosus. Podmiotowo-personalistyczne ujęcie fenomenu religijnego*, Wydawnictwo Diecezjalne, Sandomierz 2002, ss. 479.

Antropologiczna prawda człowieka, obok zróżnicowanej sfery czysto fizycznej, wskazuje także i na inne różnicujące znamiona, walory czy specyfikacje, typowe tylko dla niego w kontekście całego stworzenia. Człowiek staje jednak tak w wielorakich zróżnicowaniach, ale i z drugiej strony wręcz z antropologiczną tożsamością siebie samego. To oczywiście wiąże się z wieloma niezbywalnymi specyfikacjami, zwłaszcza także w zakresie zewnętrznych wyrazów oraz manifestacji czy przejawów.

Jedną z jego specyfikacji wyróżniających człowieka jest bez wątpienia religia, czy bardziej fenomen religijności. Jawi się on szczególnie powszechnie, i to niezależnie od miejsca czy czasu oraz poziomu cywilizacyjnego. Stąd zagadnienie to jest tak interesującym przedmiotem badawczym wielu i to bardzo zróżnicowanych nauk, które w ramach swej specyfikacji pochylają się nad „Homo religiosus” (np. etnologia, fenomenologia religii, religioznawstwo, psychologia religii, religiologia czy socjologia religii). Jest to odkrywanie i często wskazywanie na sacrum w życiu człowieka, tak w wyrazach indywidualnych, jak i wspólnotowych czy komunijnych.

Próbie pochylecia się nad człowiekiem religijnym, nad homo religiosus podjął także ks. prof. dr hab. J. Krasieński, profesor zwyczajny UKSW w Warszawie oraz WSD w Sandomierzu. Wybitny specjalista z zakresu teologii dogmatycznej, fundamentalnej i ekumenicznej. Autor wielu prac naukowych oraz uczestnik wielu konferencji zagranicznych. Więcej, te twórcze i dynamiczne zainteresowania naukowe stanowią szczególnie jego ukierunkowanie badawcze.

Obszerne studium otwiera krótkie *Wprowadzenie* (s. 5-7), które schematycznie nakreśla plany badawcze oraz ogólnie założenia treściowe książki.

Z kolei całość pracy podzielona została na dwie obszerne części: *Fenomen religii. Transcendencja fundamentem religijności* (s. 9-178) i *Osobowo-kontekstualny zarys religijności* (s. 179-435). One zaś z kolei podzielone zostały na rozdziały i dalsze, niekiedy kilkustopniowe, mniejsze jednostki.

Część pierwsza pt. *Fenomen religii. Transcendencja fundamentem religijności*, która wydaje się być podstawową i fundamentalną, składa się z 14 rozdziałów. Współcześnie stosunkowo łatwo zauważa się, że człowiek jest w kręgu szczególniego zainteresowania, tak ze strony filozofów, jak i teologów (s. 11-23). Ostatecznie jednym z fundamentalnych pytań pozostaje nadal: Kim jest człowiek?, a więc pytanie o jego istotę a także i definicję (s. 24-32). Niewątpliwie jawi się on jako znak

wyjątkowego stwórczego obdarowania. Jest z jednej strony ikoną samego Boga, a z drugiej spełnia się na ziemi w swej cielesności (s. 33-39).

Z kolei ks. J. K r a s i ń s k i wskazuje na duchowość duszy ludzkiej jako podstawę ontyczną transcendencji człowieka. Ten znak, obok objawienia potwierdzają także psychologia filozoficzna a nawet neurofizjologia (s. 40-58). W tym samym nurcie mieszczą się refleksje wokół transcendencji ludzkiej natury w świetle psychologii porównawczej człowieka i zwierząt. To m.in. zagadnienie mowy ludzkiej, homo faber czy wielu ewidentnych innych różnic (s. 59-69).

W kolejnym rozdziale wskazano na fenomen religii, a dokładniej różne opisy i definicje oraz jego powszechność (s. 70-75). Dość szeroko zaprezentowano różne opinie filozofów religii: Bergson, Blondel, Buber, Guardini, Jung, Griffiths, Eliade, Levinas, Loew, Kołakowski, Tischner, Pieper, Dumeiry, Hick i Zulehner, zgrupowanych w sześciu punktach (s. 76-93). J. K r a s i ń s k i wskazał także na analizy filozoficzne i fenomenologiczne homo religiosus, a więc pyta o ontyczny fundament religijności (s. 94-101).

Istotnym wymiarom fenomenowi religijnemu poświęcono kolejny rozdział. Najpierw to sfera Sacrum, a więc osobowe odniesienie do Absolutu. Sam fenomen homo religiosus ukazano i w innych reliach oraz odniesienie do psychiki (s. 102-111). Oczywiście religia jawi się m.in. w swym charakterze relacyjnym. Wyraża się on zwłaszcza w odniesieniu do moralności, filozofii, sztuki i kultury oraz kultu. Nie można pominąć także jej charakteru społecznego i wobec świata. To ostatnie zagadnienie to postawienie obok czy naprzeciw siebie: Sacrum i desakralizacja (s. 112-126).

Doświadczenie religijne to tytuł kolejnego rozdziału studium ks. J. K r a s i ń s k i e g o. Tu szczególnie wyakcentowano doświadczenie mistyczne, ale także wskazano na różne ekstazy powodowane środkami chemicznymi (s. 127-137). Podjęta tematyka psychologicznego wymiaru religii wskazuje na jej źródła, typy, wpływ temperamentu, etapy rozwoju oraz dostrzegany kryzys (s. 138-146). Natomiast dynamika religijności wyraża się m.in. w nawróceniu i modlitwie. Modlitwa zaś ma wymiar teologiczny, ale z innej strony zauważa się w tej dziedzinie dużą ignorancję (s. 147-155). Ostatni rozdział tej części opatrzony został tytułem: *Język religii*. Najpierw wskazano język i jego relacje z mową. Zagadnienia szczegółowe to język religijny, symboliczny, rytualny, sztuki religijnej czy mediów (s. 156-177).

Drugą część studium Sandomierskiego Badacza pt. *Osobowo-kontekstualny wymiar religijności* otwiera tekst wprowadzający (s. 180-181). Sam autor tak go m.in. charakteryzuje: *Ten kontekstualny wymiar religijności będzie nam towarzyszył w drugiej części niniejszej książki. Fenomen religii i religijności będzie poddany analizie poprzez egzemplifikacje osobowo-kontekstualną* (s. 181).

Na to bogactwo personalne składają się w kolejności następujące osoby: św. Bernard z Clairvaux (s. 182-207), Krzysztof Kolumb (s. 208-229), Piotr

Mohyla (s. 230-256), Franciszek Rzewuski (s. 257-274), Ludwik Pasteur (s. 274-278), ks. Apolinary Knothe (s. 279-297), bł. Honorat Koźmiński (s. 298-314), św. Maksymilian Maria Kolbe (s. 315-331), bł. Antoni Rewera (s. 332-346), gen. Władysław Sikorski (s. 347-356), bp. Piotr Gołębiewski (s. 357-380), ks. Stanisław Bartoszewski (s. 381-386), ks. Władysław Rączkiewicz (s. 387-392), ks. Romulad Syta (s. 393-403), ks. Kazimierz Kończyk (s. 404-409), ks. Jan Stępień (s. 410-426), ks. Jan Zieja (s. 427-435).

Od strony formalnej zamieszczono jeszcze „Indeks nazwisk i klucz do bibliografii” (s. 437-459) oraz „Indeks geograficzny” (s. 460-467), które zestawiła H.I. Szumił. Całość książki zamyka spis treści w języku angielskim (s. 468-473) i polskim (s. 474-479).

Do rąk czytelnika trafiło zwarte i kompleksowe opracowanie zagadnienia człowieka jako istoty religijnej. Jest to tym bardziej interesujące, gdyż jak wskazuje podtytuł, autor koncentruje się na podmiotowo-personalistycznym ujęciu tego fenomenu. Takie założenie od strony hermeneutycznej daje większe gwarancje poprawności odczytania rzeczywistości homo religiosus.

Szczególnie interesująca jest część pierwsza prezentowanego studium. Dotyka ona fundamentalnych realiów homo religiosus. Całość ujmowanej problematyki religijności ma swe bezpośrednie i dynamiczne zarzeczanie do wszystkich ludzi, różnych religii czy kregów kulturowych, społecznych oraz nawet politycznych. Autor bowiem patrzy na człowieka w jego rzeczywistości ontycznej. Zatem antropologia, zwłaszcza filozoficzna, jest tutaj szczególnie ważnym i zarazem twórczym dynamicznie fundamentem całego spojrzenia na religijność człowieka.

Faktycznie druga część studium ks. J. Kraśnińskiego poświęcona została *prezentacji osobowo-kontekstualnej fenomenu religijnego* (s. 7). Oznacza to zaprezentowanie sylwetek duchowych *ludzi religijnych różnych epok, różne kształty religijności, rozmaite drogi wiodące ku Absolutnej Transcendencji, do sfery sacrum, do Boga Stwórcy świata i eschatologicznego celu istnienia człowieka* (s. 7).

Omawiając poszczególne postacie zazwyczaj w wyrazie ich życia, działalności oraz piśmiennictwa jednocześnie dokonuje próby pewnej syntetycznej, wręcz hasłowej charakterystyki ich religijności. O św. Bernardzie powie, iż jest to mistyczna religijność, o P. Mohyle iż to ekumeniczna religijność, czy religijność świadka Ewangelii w przypadku ks. J. Zieji lub religijność „Brat kapłana” w stosunku do ks. R. Syty. Trzeba przyznać, iż są to dość udane skróty treściowe odzwierciedlające podstawowe elementy spełnianej i niesionej dynamicznie religijności.

Wielość zaprezentowanych postaci, z których większość związana jest z Ziemią Sandmierską pokazuje jednocześnie bogactwo i dynamikę tamtejszego Kościoła lokalnego. To dynamika religijności, to szczególne przykłady homo religiosus. Tym cenniejsze, gdyż niosące pewne przesłanie dla teraźniejszości. Szkoda, iż zabrakło

przykładów większej liczby osób świeckich, a co szczególnie uderza nie ma żadnej kobiety, nawet siostry zakonnej. Można także się pytać, dlaczego nie znalazł się w tym zbiorze np. rektor KUL ks. W. Grana t, który już jest Sługą Bożym.

Porównując obydwie części swego studium sam autor zauważył widoczne różnice. Dlatego we wstępie do drugiej stwierdza: *Tym będzie się różnić druga część tego dzieła od pierwszej, że analizowany materiał będzie dotyczył tylko religii chrześcijańskiej. Będzie można prześledzić drogi życia różnych ludzi, którzy realizowali swoją komunikację z Bogiem, realizowali wskazania ewangelii, naśladowali na swój sposób Chrystusa – w różnych epokach, w bardzo zróżnicowanych kontekstach życia społecznego, politycznego i kulturowego. Nie wszyscy z nich byli herosami świętości, nie wszyscy zostali dopuszczeni do chwały ołtarzy, ale ich religijność, często głęboka religijność składa się na bogate dziedzictwo doświadczenia religijnego* (s. 181).

Szkoda, że nie podano specjalnej bibliografii, niekoniecznie usystematyzowanej w poszczególne grupy, choćby z tytułu ważności źródłowej. Zaproponowany klucz do bibliografii, m.in. w kontekście innych nazwisk, jest jednak w praktyce mało wyrazisty i przekonujący. Zresztą bogactwo przypisów, które są niejednokrotnie także miejscem ważnych wypowiedzi czy komentarzy, wskazuje wyraźnie na potrzebę ich swoistej systematyzacji właśnie w postaci bibliografii.

Interesujący jest materiał ilustracyjny studium, choć stanowi on tylko swoiste uzupełnienie graficzne, a nie wnosi nowych elementów treściowych. Szkoda jednak, iż nie zamieszczono konsekwentnie obrazów wszystkich bohaterów drugiej części studium.

Wydaje się, że monumentalne studium ks. prof. J. K r a s i ń s k i e g o stanowi interesującą propozycję pochylenia się nad homo religiosus. Ma to oczywiście odniesienie najpierw do siebie samego, do czytelnika tej książki, a następnie do innych ludzi. Jest to bowiem praca o człowieku, niezależnie kim on jest, gdzie żyje, czy jakie ma przekonania lub opcje antropologiczne.

ks. Andrzej F. Dziuba

Fidel Gonzalez Fernandez, Eduardo Chavez Sanchez, Jose Luis Guerrero Rosado, *El encuentro de la Virgen de Guadalupe y Juan Diego*, 3 edicion. Editorial Porrúa, Mexico 2000, ss. 564.

Objawienia Matki Bożej, na przestrzeni całych dziejów chrześcijaństwa, zawsze były wyjątkowymi fenomenami religijności i indywidualnej wiary. Nie mniej, po ich oficjalnym uznaniu przez Kościół, zataczają one wymiary wspólnotowe, wręcz